

заполитизированности этих отношений, чем дальше, тем сильнее относящих их к сфере интересов не так экономистов, как политологов. Ученые современности, как и исследователи прошлого склонны считать, что энергетическая составляющая международных отношений является одной из наиболее важных при сравнительном анализе положения государств на международной арене и толковании их места в мировом порядке.

Ключевые слова: международные отношения, энергетика, национальные интересы.

* * *

УДК 323.2

Мищенко А. Б.,
кандидат політичних наук, доцент кафедри міжнародних відносин, Факультет журналістики та міжнародних відносин, Київський національний університет культури та мистецтв (Україна, Київ),
mishenko.ab@gmail.com

ДЕМОКРАТИЧНА ЛЕГІТИМНІСТЬ: ПОНЯТТЯ, ЗАСОБИ, ПРОТИРІЧЧЯ

Держава як суспільне утворення динамічно змінюється під тиском різноманітних факторів: політичних, соціальних, технологічних. Метою даної статті є аналіз особливостей демократичної легітимності політичної влади як наукового поняття та процесу забезпечення сталого розвитку суспільства, а також дослідити основні засоби становлення та підтримання влади з врахуванням сутнісних протирічч. Використовуючи компаративістський та системний методи було з'ясовано роль і значення віри та довіри громадян в процесі формування політичної влади, окреслено роль горизонтальних мереж та виміри громадської участі щодо забезпечення демократичної легітимності, а також вирішено основні структурні протиріччя, що сприяють рухові режиму в заданому напрямку. Було доведено, що сучасна демократична легітимність багатогранне поняття, постійно зштовхується з суперечностями у своєму розвитку, особливо соціально-економічного підґрунтя, однак забезпечує свій розвиток та якісний поступ за рахунок збереження та поширення цінностей та морально-обумовлених культурних структур, які відповідно сприяють загальному суспільному благу.

Ключові слова: віра, громадянське суспільство, демократія, довіра, конституційний суд, легітимність, цінності.

Влада як феномен, що дозволяє управляти, направляти, нав'язувати та змушувати, постійно змінюється слідом за трансформацією світопорядку, а також в залежності від політичної системи, в якій застосовується.

Влада має двовимірний характер: з одного боку вона є певною можливістю, з іншого – відповідальністю.

Вона також має і різні форми – пряму й опосередковану, а саме: перша є результатом призначення та сприяє отриманню легальних важелів впливу, друга – є поєднанням легально-легітимного обрання на певну посаду, що означає проходження виборчих процедур за певними нормами і законами.

Для одних політиків влада є об'єктом, для інших – засобом. Незаперечним є лише те, як писав Ф. Ніцше, що всі її прагнуть. В сучасних умовах перед політиком постає не просто завдання завоювати (вибороти) владні повноваження, а й зберегти їх шляхом формування певного кредиту довіри громадян та підтримки його дій. Це дає змогу не лише конструктивно інтегрувати та змінювати систему державного управління, а й визначати якість і волю тих, хто наділив політика цією владою.

Безумовно мова йтиме про легітимність у різних її формах. Однак слід зауважити, що теоретико-методологічних досліджень в цьому напрямку було здійснено чимало ще з періоду Французької Революції, що ознаменувала право народу на волевиявлення.

Дане дослідження ґрунтується на детальному розгляді проблеми, що може бути поділена кілька блоків наукового дискурсу:

1. Це питання довіри та віри громадян до влади (політиків та різноманітних інституцій) як вияв раціональної та ірраціональної схильності до передачі своїх повноважень іншому, що безпосередньо визначає легітимність такої влади або ні. Дослідження в цьому напрямку проводили Б. Барбер, Е. Гідденс, Ш. Ейзенштадт, Дж. Коулман, Н. Луман, К. Ньютон, Р. Патнам, А. Селігман, Е. Ушландера, М. Хатерінгтон, П. Штомпка, Р. Шо, тощо. Серед українських вчених варто виокремити праці С. Балмаєва, М. Лесечко, В. Лукіна, І. Мартинюк, Ю. Савко, В. Степаненко, Н. Соболевої, А. Чемериса.

2. Питання співвідношення понять «легальності» та «легітимності», що стало актуальним в процесі вивчення різних політичних режимів та засобів, якими вони забезпечують своє функціонування. Філософсько-політологічні дослідження ґрунтуються на теоретичній базі позитивістів (К. Попера, Г. Альберта), герменевтиків (П. Рікера, М. Гайдегера), дослідження проблем демократичної легітимності та її механізмів (Т. Парсонса, Е. Гідденса, Дж. Коена, Й. Шумпетера, Р. Патнама). Вітчизняні вчені теж здійснили вклад в розробку цієї теми у своїх наукових працях, серед них О. Висоцький, О. Дащаківська, Ю. Кравченко, С. Пролеєв, В. Чечель і т.д.

3. Проблеми зв'язку легітимності влади та довіри стали теорії В. Міллера, М. Догана, С. Уайтфілда, А. Фетисова, К. Завершинського та інших.

4. Праці вчених, які доводили безальтернативність питання демократичної легітимності (процедур, засобів, ризиків) в розвитку сучасних суспільств, що найбільш повно сприяють вирішенню на державному рівні питань індивідуальних прав і свобод, загального блага, національного інтересу тощо. До них варто віднести В. Волинця, Р. Дарендорфа, Ш. Ейзенштадта, С. Кастелла, П. Розенвалона, С. Рябова і т.д.

Саме тому слід підкреслити, що надто велика кількість вітчизняних та зарубіжних вчених, що досліджують питання довіри громадян до влади, основних механізмів її підтримки та формування сталої демократичної легітимності режиму, доводить її актуальність та невичерпність. Додатковим аргументом щодо подальшого виокремлення особливостей процесу стає повсякденна глобалізація та зміна світопорядку XXI століття. Адже одночасно проходять процеси демократизації й глокалізації, глобалізації й регіоналізації, протидія стабільності й хаосу. Все це демонструє нові виклики для політичних систем, що вимагає детального вивчення якісних змін з перенесенням їх на необхідність підтримки та збереження рівноваги та поступу в межах окремої країни, та світу загалом.

Метою даного дослідження є проаналізувати демократичну легітимність як поняття та процес забезпечення сталого розвитку суспільств, виокремивши основні засоби її становлення та підтримання з врахуванням наявних протирічч.

У сьогоднішніх умовах людині притаманне дихотомічне мислення: алогічна віра у вождів, Бога й нові технології, або логічна віра в людину, яка заснована на досвіді нашої власної плідної та щоденної діяльності.

Будучи основою політичної культури суспільства, виступаючи складовою вертикальних зв'язків між індивідом, громадянським суспільством і державою та безпосередньою взаємодією громадян з владними

інституціями, довіра виступає соціально–політичним явищем, що притаманне всім державам з різними політичними режимами.

Легально–раціональна легітимність – це володіння завдяки вірі в обов'язковість легального встановлення і ділової компетентності носіїв влади, обґрунтованої раціонально створеними правилами, законами [1, с. 443].

Американський соціолог С. Ліпсет розглядає легітимність як «спроможність системи створювати й підтримувати віру в те, що наявні політичні інститути є найбільш адекватними у даному суспільстві» [4, с. 12].

З іншого боку П. Розанвалон зазначає, що легітимність сприяє оформленню того, що становить саму суть демократії: апропріації влади суспільством. Демократична легітимність продукує рух залучення громадян, який не можна від'єднати від почуття своєї власної значимості. Вона обумовлює ефективність дій влади і водночас визначає те, як громадяни розуміють демократичну якість, в якій живуть [8, с. 21].

Загальне розуміння автором процесів легітимації політичних режимів є досить оригінальним та правильним з точки зору розвитку сучасних демократій, однак слід зауважити щодо злиття П. Розанвалонем в розумінні демократичної легітимації понять «легітимності» й «легальності». Для вченого сам факт набуття влади в демократичних суспільствах ґрунтується на основі норм, правил та процедур, як кінцевого етапу узаконення режиму, тому досліджувати варто засоби і механізми набуття підтримки громадян з метою підтвердження його легітимності.

Отже, легітимність політичної влади залежить від соціальних інституцій і забезпечується ефективністю їх діяльності та організації, наявністю консенсусу між суб'єктами політичної влади, якими є соціальні інституції, та її об'єктом, тобто великими суспільними групами й спільнотами.

Легітимність – явище соціокультурного характеру, що включає в себе ціннісний аспект політичного існування. На нашу думку, під легітимністю слід розуміти визнання влади, виправдання її механізмів, довіру до владних інституцій та політичної еліти – реальних суб'єктів влади.

І. Крастев писав, що легітимність і успіх демократій не залежать від їх здатності забезпечувати загальне процвітання (автократичні режими іноді цілком справляються з цим завданням). Успіх не залежить і від того, наскільки система робить людей щасливими (нам добре відомі демократичні суспільства, в яких люди нещасні). Успіх визначається вмінням демократії коригувати політику та формулювати загальні цілі. Однак саме ця важлива перевага демократії піддається сьогодні сумніву [7, с. 12].

Також суттєвою рисою сучасних демократій є недовіра людей до влади, що швидко забуває свої передвиборчі обіцянки служити загальному благу [8, с. 7].

Звідси, жоден режим в сучасному світі не має постійної або набутої легітимності, адже, будучи обраними на певний період, представники влади досить швидко викликають посилене відчуття недовіри своїх громадян, є нестійким та хитким з точки зору можливості забезпечити сталій загальний добробут суспільства й адекватності та об'єктивності прийнятих рішень, що мають сприяти суспільному благу.

Відсутні гарантії, що обраний уряд буде служитиме загальнонаціональним інтересам.

Отже, загальна процедура виборів – не є тим механізмом, який забезпечує сталість сучасних демократій. Це лише початковий етап, який в поствиборчий період має забезпечуватися низкою заходів як зі сторони влади, так і зі сторони суспільства.

Тут варто обґрунтувати, що з історичної точки зору формування загального виборчого права для усіх громадян, незалежно від статі, майнового положення або етнічної чи расової приналежності, було сформульовано загальносвітовим політологічним дискурсом, як досягнення ХХ століття. Саме ця тенденція, що в різні роки пройшла в більшості країн світу, зруйнувала «право меншості» (еліти, аристократії, вождя) над «правом більшості» й сформувало поняття «суспільне благо», «загальний інтерес», «плюралізм» тощо.

Визначати порядок денний розвитку демократичних країн «більшістю» через обрання парламентів (що формують в подальшому виконавчу гілку влади), забезпечило «меншості» право голосу, який враховується.

Однак в сучасних умовах «початкова ідея форуму колективного розуму, де голосно дебатовалися б питання визначення загального інтересу, фактично перетворилася на систему торгування, підпорядкованого особистим інтересам» [8, с. 13].

На практиці виходить так, що обрані більшістю, знову стають меншістю (у вигляді депутатів, представників уряду, керівників держав) і визначають, що є найкращим, загальнонаціональним і т.д. для всього суспільства, монополізуючи свій легально–легітимний статус на певний, визначений законом, період. Звідси й поняття «народ» варто трактувати, керуючись плюралістичним принципом демократії, як множина «меншин», що формують ціле, тобто загальне.

Для П. Розанвалона це питання вирішується цікавими та досить обґрунтованими тезами про необхідність забезпечення умов для розвитку активного громадянського суспільства (і саме цим демократичні режими відрізняються від авторитарних й особливо тоталітарних), які формують так звану «контрдемократію», що визначається через три базові виміри й фокусують відповідно практики нагляду, протидії та судження [8, с. 7].

Ці три виміри стають основою формування системи засобів, що дають змогу громадянській спільноті впливати, корегувати та тиснути на дії влади.

Саме таким чином, на думку автора, «поряд з народом–виборцем постає народ–спостерігач, народ–вето та народ–суддя» [цит. за. 8, с. 7].

Більш детально варто підкреслити, що сучасне громадянське суспільство своїм безпосереднім й щохвилинним наглядом за владою змушує її здавати постійний іспит власної репутації й, таким чином, доводить свою легітимність. Тобто, продовжувати наявний кредит довіри, отриманий під час виборів.

Народ–вето – це можливість громадськості вплинути (блокувати) на прийняття того чи іншого рішення певною владною інституцією. Тут головними засобами виступають певні публічні дії (зібрання, круглі столи, виступи в ЗМІ тощо), які застосовують активісти з метою блокувати або якісно видозмінити проекти законів, що приймаються в парламенті, або реалізацію певної політики.

І нарешті «третім виміром контрдемократії є демократія, уособлена народом–суддею, що виносить своє судження–вердикт щодо дій влади» [8, с. 8] та основних державних інституцій, які перебувають під її безпосереднім впливом. Такі судження громадян на основі отриманої інформації, поєднаних з власними знаннями та відчуттями (іраціональний аспект, який завжди присутній при прийнятті певних рішень або здійсненні вибору), сприяють формуванню сталого легітимного, напівлегітимного або нелегітимного демократичного режиму. Останній тип зазвичай призводить до перевиборів чинної влади.

Сама держава не може створити таке суспільство, тобто формування громадських ініціатив зверху, державними заходами. Р. Дарендорф з цього приводу писав: у разі потреби їх (об'єднання громадян) виникнення можна полегшити правовими нормами, податковими пільгами, звільненням від роботи. Тому вони є вираженням соціальної поведінки, яка не визначається ні, першочергово, владою та покірністю, ні вигодою та інтересами [2, с. 37].

Це ціла низка горизонтальних зв'язків, які на етапах легітимізаційних криз, створюють певний захисний прошарок – інфраструктуру свободи, що забезпечує сталий та безболісний перехід.

«Громадянське суспільство за своєю природою є творчим безладом» [2, с. 89].

Інше важливе призначення громадянського суспільства це пошук, пропагування, поширення та збереження суспільних цінностей як універсальних, так і притаманних певній нації–державі. «Будівлі, які ми споруджуємо, можна зруйнувати; інститути, в яких ми живемо, можуть перебувати під загрозою і також похитнутися; але цінності, якими ми керуємось, є міцними. Це принаймні початок» [2, с. 39].

Ще варто зауважити, що дієвим засобом підтримання демократичної легітимності як для самої влади, так і суспільства загалом, є формування незалежного самостійного органу та конституційного суду, які об'єктивно та неупереджено впливають на вирішення конфліктних ситуацій, попереджають та блокують рішення виборних органів (якщо вони направлені на монополізування влади або порушення прав громадян чи окремих суспільних груп) тощо.

Загалом в сучасних демократіях європейського зразка конституційна юстиція стала не просто органом, що здійснює формально–юридичну функцію, а став інститутом, призначення якого забезпечити функціонування нової ціннісно–орієнтованої парадигми права – забезпечення свободи особи як головної передумови ефективною діяльністю держави [5].

Роль такого інституту може бути окремим об'єктом дослідження, адже має різні прояви навіть сталих демократій, свої застереження та інколи стає предметом критики як влади, так і суспільства.

Загалом, легітимізація як процес – це конституювання політичної влади з усіма тими проявами, які були зазначені вище.

Однак велика перевага або недолік демократичної легітимності полягає в наявності системних, історично обумовлених або штучно сформованих протиріч її функціонування. Інколи вони вирішуються за допомогою вищепописаного незалежного органу, конституційного суду тощо.

З одного боку демократична легітимність – це суспільне (загальне) благо, а з іншого це індивідуальні права й свободи; це поєднання патерналістських та ліберальних концепцій; це зв'язок інститутів непрямої демократії з інститутами електорально–представницької демократії; це тиск раціональних та ірраціональних аргументів на систему прийняття рішень; а також вона присутня як в однорідно етнічних (Швеція), так і поліетнічних (Америка) країнах і т.д.

П. Розанвалон, наприклад, окреслив наступні пари суперечностей сучасної демократичної легітимності:

– «Суперечність між визнанням легітимності конфліктів і прагненням до консенсусу. Демократія – це плюралістичний режим, який передбачає прийняття розбіжностей інтересів і думок та організує на цій основі виборче змагання» [8, с. 25].

Тобто, з одного боку система сформованих цінностей породжує виникнення індивідуальних думок й свобод, що провокує конфліктні ситуації й суперечки, але за рахунок наявних спільних правил та прагнень, не доводить їх до крайнощів й уникає будь–яких внутрішніх війн. В сучасних умовах це набуває навіть забарвлення загальносвітового масштабу. Адже є універсальні правила, цінності й норми, які, наприклад, затвердженні Статутом ООН, й конфлікти, які виникають в окремих регіонах, могли б за цією формулою, теж вирішуватися в межах чинних і загальноприйнятих правил. Однак, так як відсутні чисті легітимні демократичні режими, так і світ не має однак сталості й демократичності.

– «Суперечність між реалістичним принципом прийняття рішень (більшість) і обов'язково більш вимогливим принципом обґрунтування (одностайність). Не може бути демократії без можливості приймати рішення, діяти швидко та якщо не визнається необхідність вдаватися до арбітражу та до вибору. Але не може бути демократії і без інститутів, покликаних постійно нагадувати про суть загального інтересу і самостійно сприяти, бодай частково, його реалізації» [8, с. 25].

Як пише І. Крастев, посилаючись на книгу «Парадокс глобалізації» Д. Родріка, що є три способи подолання колізії між національною демократією та світовим ринком. Можна обмежити демократію, щоб забезпечити конкурентоспроможність на світових ринках, або скоротити участь у глобалізації в надії на побудову демократичної законності на батьківщині; глобалізувати демократію за рахунок національного суверенітету. Однак не можна одночасно жити в умовах гіперглобалізації, демократії та самовизначення, хоча саме до цього прагне більшість урядів [7, с. 13].

З іншого боку І. Єрохов зазначає й про інші небезпеки, а саме: легітимізація політичної системи постане проблемою, як тільки консенсусні рішення виявляться неефективними та зроблять проблемним механізм досягнення згоди. Це, зі свого боку, поставить питання про межі легальності дій агентів й здійснить дезінтеграційний ефект в діючих системах, що знову потребуватиме посилення адміністрування [3, с. 141]. Таким чином автор намагається застерегти суспільства, які здійснюють трансформаційні перетворення до демократії, від надмірного й повного перейняття демократичної культури, що не є автоматичним результатом існування інститутів демократії.

Тут можна не погодитися з автором, адже штучне формування демократичних інститутів, не призведе до їх

якісного та ефективного функціонування без проведення чесних та відкритих виборів, діяльності громадянського суспільства, які є джерелом та проявом демократичної культури та легітимності режиму загалом.

Найбільшим протиріччям все ж залишається для будь-якого суспільства протистояння «ідеал – реальність». Адже незалежно від типу демократії, засобів, якими вона досягається, головним критерієм, що дозволяє приймати певні судження громадянину, легітимізувати певний режим, стає наявний та буденний стан справ, що може бути ним оцінений різними відчуттями: в роботі органів влади, її представників, наявним життєвим шансам для самореалізації, наявності різноманітних прав і свобод, діяльності ЗМІ тощо.

Головне питання в тому, чи зможуть національні демократії залишатися самокорегуючими суспільствами, перебуваючи у в лещатах між владою ринкової стихії та розчаруванням виборців [7, с. 12–13].

Разом з тим, найбільшою та основною перевагою демократичної легітимності є саме усвідомлене й прийнятне конкурування протилежностей. Адже описані протиріччя одночасно співіснують в одній системі й сприяють розвитку суспільств, є його рушієм, каталізатор змін й удосконалень. І це можливо завдяки тому, що лише за демократичних режимів можливий дискурс, компроміс, свобода висловлювань тощо. Це робить народ – суспільством, а громадянське суспільство – нацією.

Важливим висновком даного дослідження є те, що демократична легітимність є ціннісно-орієнтована. Вона звичайно продукує ринкову економіку й певні економічні вигоди й стабілізацію, але це є швидше похідними результатами тих умов, які створює відповідна політична влада для становлення самодостатньої особистості, що налаштована діяти, бути активним учасником, впливати, контролювати й вимагати. Все це й сприяє фінансово-економічному благополуччю націй.

З іншого боку, «авторитарна особистість», або занадто регульоване й адміністроване життя лише пригнічує прояви індивідуалізму, креативності та творчості, що не сприяє розвитку демократії й, відповідно, сталому економічному розвитку й зростанню. Нав'язані або штучно внесені цінності не діють.

Відповідно, процес трансформації до демократії має тривалий період, адже лише зі зміною поколінь може відбутися ціннісно й культурно змінена реформа окремої політичної системи.

Важливим етапом подальшого дослідження, стане виокремлення чинників становлення демократичної легітимності в пострадянських країнах, особливо в сучасній Україні, з аналізом основних цивілізаційних викликів, реального стану підтримки режиму та найбільш ефективних методів забезпечення сталого суб'єктного розвитку країни в окреслених межах територіального та ідеологічного тиску.

Список використаних джерел

1. Вебер М. Соціологія. Загальноісторичні аналізи. Політика / О. Погорілий (пер.). – К.: Основи, 1998. – 534 с.
2. Дарендорф Р. У пошуках нового устрою: Лекції на тему політики свободи у XXI столітті / Ральф Дарендорф; пер. з нім. – К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2006. – 109 с.
3. Ерохов И. А. Современные политические теории: кризис нормативности. – М., 2008. – 256 с.
4. Липсет С. М. Размышления о капитализме, социализме и демократии / С. М. Липсет // Пределы власти. – 1994. – №1. – С.10–26.

5. Ковальчук В. Б. Конституційна юстиція в механізмі легітимзації державної влади: зарубіжний та вітчизняний досвід [Електронний ресурс] / В. Б. Ковальчук // Науковий блог. – 24.12.2009. – Режим доступу: http://naub.org.ua/?p=742#_ftn2

6. Ковальчук В. Б. Легітимність державної влади в правовій теорії та державно-правовій практиці [Текст]: монографія / Віталій Ковальчук; [наук. ред. Скрипнюк О. В.]. – К.: Логос, 2011. – 389 с.

7. Крастев І. Підйом і падіння демократії [Текст]: (як глобалізація змінює світ) / І. Крастев // Зовнішні справи: Суспільно-політичний журнал. – 2013. – №8. – С.12–17.

8. Розанвалон П. Демократична легітимність [Текст]: безсторонність, рефлексивність, наблизеність / П'єр Розанвалон; пер. з фр. С. Марічева. – К.: Києво-Могилян. акад., 2009. – 286 с.

References

1. Veber M. Sotsiologiya. Zahal'noistorychni analizi. Polityka / O. Pohorilyy (per.). – K.: Osnovy, 1998. – 534 s.
2. Darendorf R. U poshukakh novoho ustroyu: Lektsiyi na temu polityky svobody u XXI stolitti / Ral'f Darendorf; per. z nim. – K.: Vyd. dim «Kyuevo-Mohylyans'ka akademiya», 2006. – 109 s.
3. Erohov I. A. Sovremennyye politicheskie teorii: krizis normativnosti. – M., 2008. – 256 s.
4. Lipset S. M. Razmyshleniya o kapitalizme, socializme i demokratiy / S. M. Lipset // Predely vlasti. – 1994. – №1. – S.10–26.
5. Koval'chuk V. B. Konstytutsiyna iustytisiya v mekhanizmi lehitymatsiyi derzhavnoyi vlady: zarubizhnyy ta vitchyznyanyy dosvid [Elektronnyy resurs] / V. B. Koval'chuk // Naukovyyi bloh. – 24.12.2009. – Rezhym dostupu: http://naub.org.ua/?p=742#_ftn2
6. Koval'chuk V. B. Lehitymnist' derzhavnoyi vlady v pravoviy teoriiy ta derzhavno-pravoviy praktytysi [Tekst]: monohrafiya / Vitaliy Koval'chuk; [nauk. red. Skrypnyuk O. V.]. – K.: Lohos, 2011. – 389 s.
7. Krastyev I. Pidyom i padinnya demokratiyi [Tekst]: (yak hlobalizatsiya zminyuye svit) / I. Krastyev // Zovnishni spravy: Suspil'no-politychnyy zhurnal. – 2013. – №8. – S.12–17.
8. Rozanvalon P. Demokratichna lehitymnist' [Tekst]: bezstoronnist', refleksyvnist', nablyzhenist' / P'yer Rozanvalon; per. z fr. Ye. Maricheva. – K.: Kyuevo-Mohylyan. akad., 2009. – 286 s.

Mishchenko A. B., PhD in Political Science, Associated Professor Department of International Relations, Faculty of Journalism and International Relations, Kyiv National University of Culture and Arts (Ukraine, Kyiv), mishchenko.ab@gmail.com

Democratic legitimacy: concept, facilities, contradictions

The state as public education is changing rapidly under the pressure of various factors: political, social, technological. The purpose of this article is to analyze the characteristics of democratic legitimacy of political power as a scientific concept and process of sustainable development of societies and examine the basic means of establishing and maintaining power in view of the essential contradictions. Using comparative and systematic methods, it was found the role and importance of faith and trust of citizens in the process of political power, outlines the role of networks and horizontal dimensions of public participation to ensure democratic legitimacy and pointed out fundamental structural contradictions that contribute to motor mode in a given direction. It has been proven that the modern democratic legitimacy multifaceted concept, constantly faced with the contradictions in its development, especially socio-economic basis, but provides its own development and qualitative progress by maintaining and disseminating the values and moral, caused by cultural structures accordingly contribute to the overall public good.

Keywords: faith, civil society, democracy, trust, constitutional court, legitimacy, values.

Мищенко А. Б., кандидат политических наук, доцент кафедры международных отношений, Факультет журналистики и международных отношений, Киевский национальный университет культуры и искусств (Украина, Киев), mishchenko.ab@gmail.com

Демократическая легитимность: понятие, средства, противоречия

Государство как общественное образование динамично меняется под давлением различных факторов: политических, социальных, технологических. Целью данной статьи является анализ особенностей демократической легитимности политической власти как научного понятия и процесса обеспечения устойчивого развития обществ, а также исследовать основные средства становления и поддержания власти с учетом существенных противоречий. Используя компаративистский и системный методы, были определены роль и значение веры и доверия граждан в процессе формирования политической власти, роль горизонтальных сетей и измерений общественно участия по обеспечению демократической легитимности, а также выделены основные структурные противоречия, способствующие движению режима в заданном направлении. Доказано, что современная демократическая

легитимність – многогранне поняття, постійно сталкується з протиріччями в своєму розвитку, особливо соціально-економічного напрямку, однак забезпечує своє розвиток і якісне просування за рахунок збереження і поширення цінностей і морально-обумовлених культурних структур, які в відповідності сприяють загальному суспільному благому.

Ключові слова: вера, громадянське суспільство, демократія, довіра, конституційний суд, легитимність, цінності.

* * *

УДК 323.213

Приходько С. М.,
кандидат політичних наук, доцент, доцент кафедри політекономії, Полтавський національний педагогічний університет ім. В. Г. Короленка (Україна, Полтава),
almazny@ukr.net

МЕХАНІЗМИ ЛЕГІТИМАЦІЇ ВЛАДИ В УМОВАХ ЕЛЕКТРОННОЇ ДЕМОКРАТІЇ

Розглядаються механізми реалізації влади, взаємодія громадян з органами влади в постіндустріальному суспільстві. В сучасних умовах необхідно змінити принципи функціонування політики, зокрема, процес забезпечення легітимності. Це необхідно здійснювати за рахунок розширення суспільного простору політики, залучення людей до участі у політичних процесах. Встановлено, що суспільно-політичні процеси повинні здійснюватися на основі сучасних телекомунікаційних механізмів. Такі механізми забезпечують безпосередню взаємодію громадян з владою, можливість суспільного контролю її дій і суспільного впливу на ухвалення владних рішень.

Ключові слова: політична влада, легітимність, електоральна корупція, електронна демократія, представницька демократія, пряма демократія.

В умовах інтенсивного розвитку постіндустріального етапу розвитку людської цивілізації структура суспільства набуває більшої диференційованості і суттєво урізноманітнюється. Це зумовлює необхідність вдосконалення механізмів функціонування політичної сфери. Насамперед поступово зазнає змін традиційна модель представницької демократії, оскільки вона не надає достатньо можливостей громадського контролювання влади, а відтак зумовлює подальшу делегітимацію влади в її нинішньому вигляді. У ХХІ столітті зростає значення інформації, збільшуються її обсяги та рівень інформованості, тому громадськість не може залишатися пасивним споживачем політичних послуг та стороннім спостерігачем у політичних процесах. Існує об'єктивна потреба їх більшої інтегрованості до суспільно-політичних процесів. Тобто, актуалізується питання про істотний перегляд принципів взаємодії між владою і суспільством.

У цьому контексті відбувається активне становлення таких явищ як електронний уряд та електронна демократія. Повноцінне використання сучасних інформаційних і телекомунікаційних технологій у сфері політики робить владу прозорішою, оперативнішою, мобільнішою. Взаємодіючи з владними органами на основі цих технологій, люди отримують більші можливості у різноманітних політичних процесах. В такий спосіб повніше забезпечуються зворотній зв'язок між громадянами і владою, а також встановлюються більш дієві механізми її відповідальності.

Проблеми функціонування влади в сучасних умовах знаходяться в центрі уваги багатьох дослідників: філософів, економістів, політологів, соціологів. Серед найбільш значущих робіт з питань електронного уряду та електронної демократії слід відзначити дослідження Л. Волкова і Ф. Крашеннікова [1], Ю. Ірхіна [2],

С. Кліфта [8]. Потреби зміни механізмів реалізації влади, зокрема, її легітимації в сучасних умовах відзначені у працях Ю. Нісевича [5; 6], П. Розанвалона [7]. При цьому більш поглибленої розробки потребують механізми забезпечення легітимності влади за допомогою телекомунікаційних технологій сучасного суспільства.

Система представницької демократії в умовах високого рівня інформованості громадян є анахронічною, організаційно та процесуально громіздкою, непрозорою і недостатньо мобільною. Зокрема, це стосується здійснення управлінських процедур. Сучасні виборчі системи (будь-який їх різновид) не спроможні суто з об'єктивних причин відобразити інтереси різних верств суспільства внаслідок урізноманітнення і фрагментації його структури. Тенденції щодо зміни ролі виборів у політичному житті простежив П. Розанвалон. «У «класичну» добу представницької системи функція виборів означала надання незаперечного мандата для «вільного» врядування після виборів. Припускалося, що майбутня політика включена в умови вибору, який вписується в передбачуване становище з чітко визначеними програмами та ясно окресленим суспільним розшаруванням». Але в умовах постіндустріального суспільства ситуація принципово змінилася. «Вибори мають відтепер вузьку функцію: вони лише затверджують спосіб призначення правителів. Вони вже більше не означають апріорної легітимації політики, яка потім здійснюватиметься». «Адже й справді, інтерес більшого числа вже не може так легко ототожнюватися з інтересом певної більшості. «Народ» уже не розуміється як якась однорідна маса» [7, с. 15].

Отже, вибори в нинішньому вигляді об'єктивно не спроможні відобразити весь спектр думок, поглядів, ідей, які існують у сучасному суспільстві. Наступним характерним проявом анахронічності системи представницької демократії є відсутність дієвих механізмів зворотного зв'язку між прийнятими владними рішеннями і рівнем їх сприймання з боку суспільства. (Тобто, доцільно взагалі ставити питання про легітимність влади як такої в її сучасному форматі). Наслідком є відчуження громадськості від влади та прагнення людей мати якомога більший вплив на політичні процеси насамперед у міжвиборчий період. І, по-третє, без дієвого громадського контролю за владою вибори перетворюються на імітацію народоладдя і навіть ведуть до його заперечення.

Особливо виразно зазначені проблеми проявляються в країнах перехідного типу. Оскільки часто влада там відчуває себе невпевнено під час виборів, то вдається до порушень виборчого законодавства. Такі дії набувають значного поширення і складаються в системне явище – виборча або електоральна корупція, яка призводить до більш масштабної корупції – політичної. Електоральна корупція характеризується «як зловживання ресурсом публічної влади та протиправне використання в ході виборчого процесу владних повноважень шляхом придушення політичної конкуренції і спотворення вільного волевиявлення громадян з метою отримання політичної вигоди у вигляді результатів невірних і нечесних виборів» [6, с. 4]. Влада в такий спосіб фактично унеможливує вільне волевиявлення, протиправно використовуючи наданий їй адміністративний ресурс. Якщо такі дії вчасно не припинити, їхнє застосування буде постійно розширюватися «від одного виборчого циклу до іншого, що в підсумку призводить до повної деформації